

คุณค่าการศึกษาวิชา พระสุตตันตปิฎก

ทัศนคติต่อการศึกษาวิชาพระสุตตันตปิฎก ของหลักสูตรระดับปริญญาตรีภาควิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัย มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูสิริกาญจนารักษ์(ดร.)

อาจารย์ประจำหลักสูตร ภาควิชาพระพุทธศาสนา
ห้องเรียนวัดไชยชุมพลชนะสงคราม อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

ผู้เขียนได้สอนนิสิตที่กำลังศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ห้องเรียนวัดไชยชุมพลชนะสงคราม(วัดใต้) ต.บ้านใต้ อ.
เมือง จ.กาญจนบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๗ ถึงปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๖๐ ฉะนั้น เนื้อหาสาระในวิชาสุตตันตปิฎกที่บรรจุอยู่ใน
หลักสูตรก็พอจะซึมซับเข้ามาอยู่ในใจบ้าง เพราะเราต้องย้ำกับเนื้อหาเรื่องราวและข้อธรรมในพระสูตร ส่วนนิสิตแต่
ละปีเขามีวิชาที่ต้องศึกษามาก วิชาสุตตันตปิฎกนี้เป็นเพียงหนึ่งในจำนวนนั้น ๆ เขาเรียนวิชานี้เพียงเทอมเดียว รวม
๑๖ คาบ แบ่งไปให้กับการสอบกลางภาคและปลายภาคเสียอย่างน้อยก็ ๒ คาบ - ถึง ๔ คาบ เรียนจริง ๆ แค่ ๑๒ -
๑๔ คาบ เพราะฉะนั้น นิสิตทั้งหลายจึงทราบซึ่งกับวิชาที่เรียนดีกว่าอาจารย์ เพราะมีเวลาน้อยเกินไปที่จะให้เกิด
ทราบซึ่งระดับลึกได้ ผู้เขียนอยากจะให้มหาวิทยาลัยจัดวิชาจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นวิชาหลักเป็นวิชาบังคับให้
มากกว่าปัจจุบัน ควรศึกษาอย่างน้อยสัก ๓ เทอมในแต่ละปิฎก คือทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระ
อภิธรรมปิฎก ที่จัดให้ศึกษาเพียงเทอมเดียวนั้นมันน้อยเกินไป บางท่านอาจแย้งว่า มีวิชาอื่นที่เกี่ยวกับพระไตรปิฎกก็มี
เช่นพระไตรปิฎกศึกษา วรรณคดีบาลี ธรรมบทศึกษา เป็นต้น ในแต่ละวิชาล้วนมีเนื้อหากว้าง แต่มีเวลาศึกษาน้อย ใน
ภาควิชาพระพุทธศาสนาจึงน่าจะบรรจุวิชาที่อยู่ในกรอบขอบข่ายเนื้อหาในพระไตรปิฎกนี้ให้มากกว่านี้ ส่วนวิชาอื่น
ๆ ที่เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไปน่าจะลดจำนวนลง ที่ผู้เขียนเห็นอย่างนี้ เพราะคัมภีร์หลักคือพระไตรปิฎกมีเนื้อหากว้าง
ขวางให้ความรู้สามารถประยุกต์เปรียบเทียบได้ครอบคลุมเกือบทุกสาขาวิชา ชื่อภาควิชาสาขาก็บอกอยู่ในตัวแล้วว่า
วิชาพระพุทธศาสนา จึงเห็นว่า ถ้าจัดหลักสูตรให้อยู่ในขอบข่ายของพระไตรปิฎกให้มีน้ำหนักมากกว่าวิชาพื้นฐานอื่น
ๆ ก็ไม่น่าตำหนิต่ออย่างใด ลองมาดูเนื้อหาที่หลักสูตรเสนอให้นิสิตได้ศึกษาเจาะเป็นเรื่อง ๆ ไปดังต่อไปนี้

ขอบข่ายโครงสร้างการศึกษาเนื้อหาในพระสูตร (หลักสูตรปรับปรุง ปี พ.ศ.๒๕๕๙)

พระสูตร	ชื่อคัมภีร์	หนังสือ / ต่อเล่ม	เนื้อหาที่กำหนดเรียน
พระสุตตันตปิฎก	- ทีฆนิกาย	- สีลขันธวรรค (๙) - มหาวรรค (๑๐) - ปาฎิกวรรค (๑๑)	- พรหมชาลสูตร - มหาปรินิพพานสูตร - อัคคัญญสูตร
	- มัชฌิมนิกาย -	- มุลปัณณาสก์ (๑๒) - มัชฌิมปัณณาสก์ (๑๓) - อุปริปัณณาสก์ (๑๔)	- อลคัณฑุปมสูตร - อังคุลิมาลสูตร - ทักขิณาวีภัคคสูตร
	- สังยุตตนิกาย	- สคาถวรรค (๑๕) - นิทานวรรค (๑๖) - ชันธวารวรรค (๑๗) - สฬายตนวรรค (๑๘)	- อินทกสูตร - นิทานสูตร

		- มหาวารวรรค (๑๙)	
	- อังคุตตรนิกาย	- เอกนิบาต - เอกาทสก นิบาต (๒๐-๒๔)	ครอบคลุมทั้ง ๑๑ นิบาต
	- ขุททกนิกาย	- ๑๕ คัมภีร์ - ขุททกปาฐะ - ธรรมบท - อุทาน - อิติวุตตกะ - สุตตนิบาต (๒๕) - วิมานวัตถุ - เปตวัตถุ - เถรคาถา - เถรีคาถา (๒๖) - ชาดก (๒๗,๒๘) - นิเทศ(๒๙,๓๐) - ปฏิสัมภิทามัคค์ (๓๑)- อปทาน (๓๒)- พุทธวงศ์ - จรียาปิฎก (๓๓)	- ปฎาจารา - เปตวัตถุ - วิมานวัตถุ และ ชาดก

จากแผนภูมิโครงสร้างนี้ จะเห็นได้ว่า นิสิตได้ศึกษาตามที่หลักสูตรกำหนดให้เรียนได้น้อยมาก เมื่อเทียบกับพระสูตรต่าง ๆ จำนวนมหาศาลที่บรรจุอยู่ในพระสุตตันตปิฎก หรือจะพิจารณาเนื้อหาพระสูตรที่นำมาศึกษา เช่น มหาปรินิพพานสูตร เพียงสูตรเดียวนี้ก็มีความพิสดารครอบคลุมไปถึงศาสตร์อื่นต่อไปอีกได้หลายอย่าง ต่อเมื่อถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขเวลาที่จำกัด ก็ไม่สามารถจะให้นิสิตทุ่มเทเวลาให้กับพระสูตรเรื่องนี้มากกว่าเรื่องอื่น ๆ หาไม่แล้วจะเป็นโทษต่อตัวนิสิตที่จะได้ผลการสอบที่ไม่น่าพอใจหรืออาจจะทำให้ตกในวิชานี้ได้

เมื่อเราพุ่งไปถึงเนื้อหาจาก ๘ พระสูตรหลักจากทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย และสังยุตตนิกาย ล้วนมีเนื้อหาที่น่าสนใจ บรรลุได้ด้วยศาสตร์ความรู้ที่กว้างขวางประยุกต์ได้กับศาสตร์อื่น ๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ปรัชญา ญาณวิทยา สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ชีววิทยา จิตวิทยา มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การปกครอง การบริหาร ยุทธศาสตร์ ประชากรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ นิเวศวิทยา หรืออาจอื่น ๆ อีก รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏในสังคมยุคพุทธกาล การวิวัฒนาการของโลกและชีวิตของมนุษย์และสัตว์ที่เป็นไปคู่กันทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม การได้ศึกษาพระสูตรเพียงแค่ ๘ เรื่องเรายังได้ข้อคิดความรู้ได้มากแถมและมากแถมคิดความเห็นขนาดนี้ ถ้าได้ศึกษาให้มากกว่านี้ก็น่าจะให้เห็นภูมิปัญญาพุทธศาสตร์อีกมาก ความรู้ทั้งหมดสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับความรู้ปัจจุบันและใช้ในชีวิตประจำวันได้ สำคัญที่สุดคือจะสร้างภูมิธรรมภูมิปัญญาให้ดำรงตนอย่างมีความสุขได้ ซึ่งสภาวะนี้แหละที่คนปัจจุบันโหยหา มันเป็นสภาวะที่สังคมกำลังขาดแคลนลงทุกวัน

ความเป็นมาของพระสูตร(สุตตันตปิฎก)

เมื่อพูดถึงความบังเกิดมีของพระสูตร ต้องพูดรวมถึงความปรากฏตัวของพระวินัยและพระอภิธรรมด้วย จะแยกกล่าวทั้งหมดเลยก็คงพูดยากเพราะเป็นที่ยอมรับกันในวงการศึกษาวินัยและพระสูตรเกิดมาคู่กันตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ส่วนพระอภิธรรมดูเหมือนจะผสมกลมกลืนอยู่ในพระสูตรพระวินัยในสมัยต้นของพระพุทธศาสนา ต่อมาเมื่อจุดแยกอย่างชัดเจนเมื่อพ.ศ.ผ่านไปประมาณ ๓๐๐ กว่าปี ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อพระโมคคัลลีสบุตรตีสสะเถระ ท่านได้เป็นประธานดำเนินการทำสังคีติ คือทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่เมืองปาฏลีบุตร(ปัจจุบันคือเมืองปัตนะ รัฐพิหาร อินเดีย) ในการทำสังคายนาครั้งนั้น พระมหาเถระได้แต่งคัมภีร์กถาวัตถุ คัมภีร์ที่ ๕ ของพระอภิธรรมปิฎกเพิ่มจากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้เพียงหัวข้อเดียวทรงตั้งไว้เป็นแบบ พระมหาเถระ

โมคคัลลีบุตรได้แต่งโดยวิธีตั้งเป็นกระทู้ถามตามแบบที่พระพุทธเจ้าทรงเริ่มไว้ นั่น พระมหาเถระถามผู้ร่วมสังคายนา เป็นผู้ตอบคำถาม เพื่อสอบถามความถูกต้องของพระพุทธพจน์ พระอภิธรรมจึงมี ๗ คัมภีร์ครบในสมัยนี้ ส่วนพระสูตรเกิดก่อนอีก ๒ คัมภีร์นั้น สามารถพูดได้ว่า พระสูตรเป็นที่ใหญ่ในบรรดาคัมภีร์ทั้ง ๓ นี้ พระสูตรจึงเป็นคัมภีร์ที่อัดแน่นด้วยข้อธรรมที่หลากหลายที่สุด เหมาะสมกับการศึกษาทั้งผู้ต้องการด้วยจำนวน และผู้ต้องการความพิสดารในประเภทชนิดของข้อธรรม มีวิธีการนำเสนอที่มีลีลา มีที่มาที่ไป เรียกว่า มีเหตุให้ทรงแสดงธรรมนั้น พอสรุปสาเหตุของการแสดงพระสูตรนั้น ๆ ว่ามี ๔ อย่าง คือ

๑. อัตตัชฌายะ ทรงแสดงตามอัธยาศัยของพระพุทธองค์เอง
๒. ปรัชฌายะ ทรงแสดงตามอัธยาศัยของผู้อื่น หมายถึงผู้ฟังนั่นเอง แต่ละคนมีอุปนิสัยไม่เหมือนกัน พระพุทธเจ้าทรงใช้พระญาณส่องดูอุปนิสัยของคนผู้มีบารมีสะสมมานาน ถึงกาลเวลาที่จะได้รับธรรม จึงทรงทราบว่าเขาผู้นั้นเหมาะจะรับธรรมเทศนาอันต้องกับอัธยาศัย จึงช่วยให้บรรลุธรรมได้อย่างง่าย
๓. ปุจฉาวลีเก ทรงแสดงในยามที่มีผู้มาถามปัญหา สาเหตุนี้มีมาก ตามธรรมดาคนอินเดียเป็นคนขี้สงสัยอยู่แล้ว ชอบซักถาม ชอบสนทนาอยู่แล้ว ฉะนั้นจึงไม่แปลกที่ข้อธรรมที่เกิดขึ้นจากข้อคำถามนี้จึงมีมาก ผู้ถามนี้ ไม่เพียงมนุษย์เท่านั้น รวมไปถึงพรหม เทวดาอีกด้วย
๔. อัตถุปปัตติเก ทรงแสดงตามเหตุการณ์ที่ประสบในขณะนั้น ๆ

เราลองนึกภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงประสบแล้วก็ทรงแสดงธรรมตามลำดับวันเวลาตั้งแต่เริ่มประกาศพระศาสนา จากวันเป็นเดือนปีหลาย ๆ ปี จนถึง ๔๕ ปีที่ทรงพระชนม์อยู่ และทรงแสดงธรรมทุกวัน ไม่เว้นแม้แต่วันเดียว ลองนึกดูซิว่า ข้อธรรมที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกที่นิยมนับกันว่า ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์นั้น น่าจะมีมากกว่าที่ยังปรากฏไหม ผู้เขียนคิดว่า จะต้องมากกว่าที่มีปรากฏอยู่ทรงอยู่ขณะนี้แน่ ๆ หลายท่านอีกนั้นแหละคิดว่า เนื้อหาที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกปัจจุบันนี้ น่าจะถูกแต่ง เติม เสริมขึ้นมาในภายหลัง เช่น พุทธทาสภิกขุเห็นว่า ส่วนที่เป็นพุทธพจน์ น่าจะมีอยู่ประมาณ ๓๐ เปอเซ็นต์ ที่เหลือนอกจากนั้นถูกเสริมเพิ่มมาในภายหลัง เมื่อคิดอย่างนี้แล้ว พระพุทธดำรัสที่น่าจะมีมากกว่าที่ปรากฏอยู่นี้ ไปเสียที่ไหน ไม่มีใครยืนยันได้ว่า ไปอยู่ที่ไหน คงไม่มีคำตอบที่ตายตัวแน่นอน แต่น่าจะพูดไปในทำนองว่า ถ้าเราจะหาพระพุทธวจนะให้ได้มากที่สุด ก็จะต้องหาจากพระไตรปิฎกจากหลาย ๆ ภาษา เช่นภาษาทิเบต ภาษาจีน พม่า ไทย สิงหล สันสกฤต โรมัน เป็นต้น ด้วยเงื่อนไขกาลเวลาที่ผ่านมายาวนาน ๒,๕๐๐ กว่าปีนี้ เหตุการณ์บ้านเมืองและพฤติกรรมของคนแต่ละยุคไม่เหมือนกัน บางสมัยเป็นอันตรายต่อนักปราชญ์ราชบัณฑิต เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนักปกครองมีทัศนคติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อบัณฑิตนักปราชญ์และแม้ต่อหนังสือคัมภีร์ที่ไม่ใช่ที่ตัวนับถือบูชา ก็พาลทำลายจนเสียหายอดวาย สิ่งเหล่านี้เป็นอันตรายต่อคัมภีร์ที่บรรจุพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปด้วย คาดว่าน่าจะเสียหายไปมากกว่าที่จะคงอยู่ด้วยซ้ำไป หรืออาจเพราะเหตุนี้ นักเขียนยุคหลังจึงต้องการความต่อเนื่องของเนื้อหาเหตุการณ์ จึงต้องเพิ่มเติมเนื้อหาประกอบให้ดูกลมกลืนตามลำดับกาลเวลาความเป็นมาของพระพุทธเจ้า

งานสังคายนาคืองานจัดรูปแบบของพระไตรปิฎก

งานหนักมากเกี่ยวกับการรวบรวมพระธรรมวินัยก็คืองานสังคายนา ทำความเข้าใจความหมายของคำว่าสังคายนาก่อนว่าคืออะไร ความหมายของคำก็คือ การร้อยกรองพระธรรมวินัย จะมีกี่คนที่พออ่านปุ๊บก็เข้าใจปั๊บว่า การร้อยกรองนี้คืออะไร ทำอย่างไร ขออธิบายก่อนว่า การทำงานร้อยกรองพระธรรมวินัยนี้เป็นงานยากอย่างไร

๑. การร้อยกรองพระธรรมวินัย คือการรวบรวมพระธรรมวินัย ในสังคายนาครั้งที่หนึ่ง ทำหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานเพียง ๓ เดือนเท่านั้น ครั้งนี้ยังไม่มีคำว่า “พระไตรปิฎก” คือพระมหาเถระ ๕๐๐ รูป ซึ่งมีความใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า ทั้งหมดเคยเห็นเคยร่วมหมู่คณะกับพระพุทธเจ้า ทราบดีว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไว้มากมายขนาดไหน เข้าใจว่าทุกท่านน่าจะมีความหวังใจว่าพระธรรมวินัยจะคงอยู่อย่างไร พอพระพุทธเจ้าปรินิพพาน หลายท่านจึงตื่นตัว ชักชวนร่วมกันทำการรวบรวมพระธรรมวินัย ฉะนั้นงานหลักของสังคายนาครั้งแรกนี้ก็คือการรวมตัวกันของพระมหาเถระ สอบถามกันว่า ใครเคยได้ฟังพระธรรมวินัยอะไรมาจากพระพุทธเจ้าบ้าง ให้ท่านผู้เข้าร่วมประชุมแสดงธรรมนั้น ๆ ให้ที่ประชุมฟัง สองท่านที่เป็นหลักก็คือ พระอานนท์ท่านตอบท่านแสดงธรรมซ้ำ ส่วนที่ท่านแสดงนี้ยอมรับกันว่าเป็นส่วนพระธรรมก็คือพระสูตร ส่วนอีกท่านคือ พระอุบาลี ท่านแสดงซ้ำในส่วนที่เป็นพระวินัย

๒. การร้อยกรองคือการคัดสรรจัดเข้าหมวดหมู่ ในการประชุมสังคายนาครั้งแรกนี้ พระมหาเถระทั้งหลายทำงานกันตามที่พระพุทธเจ้าเองเคยวางแนวไว้ให้ พระสารีบุตรเคยแนะวิธีการไว้ และท่านพระจุนทะเคยแสดงความหวังใจไว้ เมื่อถึงเวลาที่พระมหาเถระท่านทำงานการร้อยกรอง งานหนักจึงอยู่ที่ข้อแสดงธรรมที่พระพุทธเจ้าเคยแสดงไว้ควรจะอยู่ในส่วนใด ในสังคายนาครั้งแรกนี้ ตั้งตะกร้าเอาไว้แค่ ๒ ใบ ผู้เขียนคิดว่า ยังไม่ได้แบ่งหมวดหมู่เอาไว้เลยอย่างละเอียด คือยังไม่ได้แบ่งย่อยในตะกร้าแต่ละใบ น่าจะเพียงจับเอาข้อธรรมนี้ใส่เข้าไปในตะกร้าใบที่ ๑ คือพระธรรม ส่วนข้อธรรมนี้สมควรจับเข้าไปใบที่ ๒ คือ พระวินัย แ่งานอันดับที่สองนี้ก็หนักหน้าสาหัสแล้ว เรามายอมรับกันเป็นพื้นว่า ถ้าพระอุบาลีแสดง อันนั้นก็จัดเข้าในพระวินัย ถ้าธรรมใดที่พระอานนท์แสดง ธรรมนั้นก็จัดเข้าในพระธรรม แต่ผู้เขียนไม่คิดอย่างนั้น ข้อธรรมบางอย่างแม้พระอานนท์แสดง เมื่อผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่า สมควรจัดเข้าในพระวินัย ในที่ประชุมก็จะลงมติกันว่าควรจัดเข้าส่วนไหน ในแนวเดียวกันนี้ แม้ข้อธรรมที่พระอุบาลีแสดงก็ลักษณะเดียวกัน แต่ที่ดูว่าการจัดใส่ตะกร้าไปไหนไม่ยาก เพราะว่ตั้งตะกร้าเอาไว้แค่สองใบ

๓. การจัดรูปแบบที่ค่อยพัฒนาการ สังคายนาครั้งแรก ๆ คงจะตั้งแต่ ๑ - ๓ ในอินเดีย และครั้งที่ ๔ ในศรีลังกา น่าจะยังไม่จัดลงเป็นหมวดย่อย ๆ ได้ละเอียดเหมือนปัจจุบัน เพราะยังคงท่องกันเป็น “มุขปาฐะ” คือท่องจำด้วยปากเปล่า ยังไม่มีการบันทึก ด้วยอักษรภาษา ถึงจะยังจัดได้ยังไม่ละเอียด แต่ก็เข้าใจว่าจัดไว้บ้างแล้ว คือจัดไว้เป็นกลุ่ม ๆ พระสูตรที่มีขนาดยาว ขนาดสั้นลั่นลงมา และขนาดที่สั้นมาก แล้วท่องจำกันเป็นชุด ๆ คือเป็นชุด ๆ ทั้งพระกลุ่มที่ท่องจำ และชุด คือขนาดความยาวสั้นของพระสูตร ซึ่งต่อมาพัฒนามาเป็นนิกาเยและสังยุตต์ เป็นต้น ที่จัดอย่างนี้สำหรับวัดใหญ่ที่มีพระสงฆ์มาก ส่วนวัดที่มีพระน้อยก็เลือกท่องเอาตามที่ได้เห็นว่าสูตรไหนสำคัญ หรือตามที่ชอบหมวดธรรม ต่อมาหลังการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ ประมาณ พ.ศ.๔๓๓ จึงเริ่มบันทึกด้วยอักษร ท่านพูดต่อกันมาว่า เพราะว่าคนยุคหลังมานี้มีความจำถดถอยลง จำได้น้อยลง ถ้ายังใช้วิธีท่องจำด้วยมุขปาฐะ คงจะไม่สามารถรักษาพุทธธรรมไว้ได้หมด จึงเริ่มบันทึกลงใบลานไว้ เมื่อบันทึกลงใบลานแล้วค่อยพัฒนาเรื่อยมา เป็นกระดาษ หลังจากการบันทึกแล้วนี้แหละเข้าใจว่า การจัดระเบียบเป็นหมวดหมู่จึงรัดกุมละเอียด พระไตรปิฎกปรากฏเป็นหมวดหมู่ใหญ่ย่อย พระสูตรต้นตปิฎกก็ได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบแบ่งเป็นนิกายทั้ง ๕ นิกายใหญ่ ภายในของแต่ละนิกายก็แบ่งย่อยลงไปอย่างเป็นหมวดหมู่ย่อยละเอียดและเหมาะสม การจัดหมวดหมู่ได้ขนาดนี้จะต้องจัดอย่างค่อยเป็นค่อยไป อาศัยเวลาในการจัดทำสังคายนามาหลายครั้งในแต่ละประเทศโดยเฉพาะประเทศแถบเอเชียฝั่งตะวันออกที่นับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท เช่นประเทศศรีลังกา ไทย พม่า เป็นต้นที่นับว่าพระพุทธศาสนามั่นคงที่สุด ประเทศเหล่านี้มีการทำสังคายนาอยู่หลายครั้ง ในแต่ละครั้งก็จะจัดคณะบัณฑิตขึ้นมาพิจารณาถึงการจัดรูปแบบของพระไตรปิฎกนี้บ้าง ชัดเกล้าปรับปรุงภาษาให้ทันสมัยบ้าง พิจารณาสอบทานคำแปลว่าครบเนื้อความตามตัวภาษาบาลีหรือไม่บ้าง บางครั้งก็เน้นมาที่การจัดรูปเล่มว่าสมควรวางรูปแบบบรรจุเนื้อหาอะไรแค่ไหนบ้าง รวมความว่าพระสูตรต้นตปิฎกนี้ถูกจัดเข้ารวมเป็นนิกายได้ ๕ นิกาย

๔. ลักษณะการจัดพระสูตรเป็นหมวดหมู่ในพระสูตรตันตปิฎก

สูตรตันตปิฎกแยกเป็น ๕ นิกาย คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย มีความหมายเฉพาะคำว่า ทีฆนิกาย หมายถึง หมู่หรือกลุ่มพระสูตรขนาดยาว มัชฌิมนิกาย หมายถึงหมู่หรือกลุ่มพระสูตรขนาดกลางคือไม่นับว่ายาวหรือสั้น สังยุตตนิกาย หมายถึง หมู่หรือกลุ่มพระสูตรที่ถูกจัดเข้าหมู่ที่เหมาะสมกันคือมีเนื้อหาเข้ากันหรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน อังคุตตรนิกาย หมายถึง หมู่หรือกลุ่มพระสูตรที่ถูกจัดเรียงลำดับความมากขึ้นขององค์ธรรม และขุททกนิกาย หมายถึงพระสูตรที่กระจัดกระจายออกไปไม่สมควรจะจัดเข้าในนิกายทั้ง ๔ นิกายแรกได้จึงจัดเป็นหนังสือชื่อคัมภีร์เป็นเรื่อง ๆ ไป รวม ๑๕ เรื่อง ส่วนการจัดแบ่งแยกเป็นหมวดเป็นวรรคหรือว่าเป็นบทหรือเป็นปริเฉท แล้วแต่จะเรียก คือเรียกตามคำที่เหมาะสมกับการนำเอาพระสูตรมารวมกัน เมื่อพูดถึงการแบ่งในภายในของแต่ละนิกายจับลักษณะได้ดังนี้

๔ นิกายแรกรวบรวมพระสูตรที่เหมาะสมกับนิกายของตน ๆ ภายในแยกย่อยเป็นวรรค เช่นใน*ทีฆนิกาย* แบ่งเรียกเป็นศีลขันธวรรค มหาวรรค ปาฎิกวรรค ใน*มัชฌิมนิกาย* เรียกกลุ่มพระสูตรแบ่งออกไปว่า ปัณณาสก์ แปลว่า ๕๐ เรียกตามจำนวนพระสูตร ๕๐ สูตรที่ถูกรวมไว้เข้ากลุ่มเดียวกัน ใน*สังยุตตนิกาย* แบ่งเป็น ๒ ชั้น ชั้นแรกเรียกวรรค เช่น สคาถวรรค นิทานวรรค ขันธวรรค สหายตนวรรค และมหาวรรค ในภายในวรรค แบ่งอีกชั้นเป็นสังยุตต์ เช่น เทวตาสังยุตต์ เป็นต้น ส่วนใน*อังคุตตรนิกาย* แบ่งพระสูตรตามจำนวนข้อธรรมที่แสดงไว้ นับตั้งแต่ ๑ ข้อ ถึง ๑๑ ข้อ และมากกว่า อีกนิกายที่นับว่าแปลกกว่า ๔ นิกายแรก คือ *ขุททกนิกาย* เพราะไม่นิยมนับจำนวนพระสูตรหรือเรียกตามลักษณะที่แน่นอน บ้างก็เรียกเพราะขนาดพระสูตรสั้นหรือเล็กหรือย่อย ๆ เช่น ขุททกปาฐะ บ้างก็เรียกตามสถานที่เกิด เช่นวิมานวัตถุ ตามสถานภาพของต้นเรื่อง เช่นเปตวัตถุ เรียกชื่อบ่งว่าเป็นเรื่องของใคร เช่นเถรคาถา เถรีคาถา พุทธวงศ์ พระสูตรในคัมภีร์ขุททกนิกายมีการจัดเป็นลักษณะเด่นเฉพาะตัว เป็นตัวของตัวเองที่เหมือนกับนิกายใหญ่ ๔ นิกายแรกก็มี เช่นในสูตรนิบาต ๗๐ สูตร ในภายในจัดแยกเป็นวรรคเหมือนทีฆนิกายและสังยุตต์ ส่วนคัมภีร์อีกหลายคัมภีร์ถูกเรียกชื่อตามลักษณะของพระสูตรหรือพุทธพจน์ที่นำมารวมไว้ เช่น อิติวุตตกะ อัมมปะทะ วิมานวัตถุ เปตวัตถุ และข้อแสดงธรรมคำสอนของพระสาวกทั้งพระภิกษุและภิกษุณีก็เรียกว่า เถรคาถา เถรีคาถา เป็นต้น เรื่องที่เป็นประวัติอดีตชาติก็ถูกรวมไว้ส่วนหนึ่งเรียกว่า ชาดก เพื่อให้เหมาะกับการพิมพ์รูปเล่มก็เลยถูกจัดเป็น ๒ ภาค คัมภีร์ที่นับว่าแปลกกว่าทำไม่มารวมเป็น คัมภีร์ปฐมภูมิ คือนับเป็นพระไตรปิฎกก็คือ นิเทศ และปฏิสัมภิทามรรค เพราะ ๒ คัมภีร์นี้เป็นเหมือนคัมภีร์ชั้นอรรถกถา เพียงแต่ผู้แต่งคัมภีร์อรรถกถามีชีวิตอยู่ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า อาจจะถูกเรียกว่า อนุโลมพุทธพจน์ เหมือนกับเถรคาถา เถรีคาถาที่ได้รับคำรับรองว่าถูกต้องกล่าวชอบแล้วจากพระพุทธเจ้า มหานิเทศ จุฬนิเทศเป็นคัมภีร์ที่พระสารีบุตรอธิบายขยายความจากพระสูตรในสูตรนิบาต ๔ และ ๕ วรรคหลังตามลำดับ ส่วนปฏิสัมภิทามรรคก็ลักษณะเดียวกันพระสารีบุตรอธิบายขยายความข้อธรรมต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว และที่น่าแปลกใจอีกคัมภีร์หนึ่งคือคัมภีร์สุตท่าย ผู้เขียนว่าน่าจะจัดเข้าในชาดกก็ได้เช่นกัน เพียงแต่จรรยาปิฎกมานั้นตรงที่จัดอดีตชาติให้สอดคล้องกับบาร์มี ๑๐ ทศ ตามที่สรุปในสโมทานกถา

คุณค่าของการศึกษาพระสูตร

๑. คุณค่าของพระสูตร

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า พระสูตรหรือสูตรตันตปิฎกนี้ เกิดมาก่อนอีก ๒ ปีฎก คือพระวินัย และพระอภิธรรม พระสูตรนี้เกิดมาพร้อมกับการประกาศพระพุทธศาสนา ต้นกำเนิดของพระสูตรคือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร ทรงแสดงในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ อาสาฬหมาส ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี แคว้นกาสิ (ปัจจุบันอยู่ในเขต รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย) ทรงแสดงแก่ ภิกษุปัญจวัคคีย์ ๕ ท่าน เมื่อทรงแสดงธรรมกัณฑ์แรกนี้จบ พระอรหันต์

สาวกก็บังเกิดขึ้นในโลก คือพระโกลนทัณฺฑะได้ดวงตาเห็นธรรม พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานว่า “อัญญาสิ วต โภ โกลนทัณฺฑะ” ทรงย้ำ ๒ เทียว นี่เป็นสาเหตุให้ชื่อของท่านโกลนทัณฺฑะ มีคำว่า อัญญา ต่อเข้าหน้าคำศัพท์จนเป็นที่รู้จัก ท่านในนามว่า “อัญญาโกลนทัณฺฑะ” ผลของธรรมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรทำให้พระพุทธศาสนามีพระรัตนตรัย ครบสามสมบุรณ์ พระพุทธศาสนาเริ่มก่อตัวขึ้น และหลังจากนั้นก็ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางด้วยผลงานการแสดง ธรรม สร้างองค์กรสงฆ์ที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวในขณะนั้น นักปกครอง นักปราชญ์ นักการศาสนา ประชาชนจาก วรรณะทั้ง ๔ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนทุกสาขาอาชีพเข้ามาพิสูจน์คำสอนซึ่งเกือบทั้งหมดก็คือข้อธรรมใน พระสูตรนั่นเอง ซึ่งอาจจะเรียกแตกต่างกันโดยรวม ๆ ก็เรียกว่า พระธรรม อีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนน้อยเรียกว่าพระ วินัย (ต่อมาเมื่อแยกเป็นพระอภิธรรมปิฎกการนับข้อธรรมเป็นธรรมชั้นธุกณาไปรวมไว้ในอภิธรรมจำนวนมากกว่า คือ ๔๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นธุกณา และพระวินัยปิฎกมีจำนวนเท่ากันที่ ๒๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นธุกณา) ในส่วน ของพระธรรมอาจเรียกอีกว่า นวังกส์ตฤศาสน์ คือคำสอนของพระศาสดาประกอบด้วยองค์เก้าประการ สุตตะ, เคย ยะ, เวยยาकरणะ, คาถา, อุทาน, อิติวุตตกะ, ชาดก, อัญญัตถัมมะ, เวทลล (สุต. เคย. เวย. คา. อุ. อิ. ชา. อัฟ. เว.) พระสูตรจึงนับว่าเป็นรากฐานของคำสอนที่ใช้เป็นเครื่องมือในการก่อตั้งพระพุทธศาสนา สร้างความสุขให้กับทั้ง มนุษย์ สัตว์ ทวยเทพอินทร์พรหม ยม ยักษ์ และสัตว์ในอบายทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่าพระสูตรนี้มีคุณค่ามหาศาล พอสรุปได้ เช่น

๑. เป็นคัมภีร์หลักบรรจุกำสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้
๒. เป็นคัมภีร์หนึ่งที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา
๓. เป็นคัมภีร์ที่บรรจุก่อธรรมที่มีความพิสดารไว้มาก
๔. เป็นคัมภีร์ที่มีข้อมูลหลักฐานที่ครอบคลุมเนื้อหาเชื่อมโยงไปถึงศาสตร์ต่าง ๆ ได้มากที่สุดเมื่อเทียบกับอีก ๒ คัมภีร์หลัก
๕. เป็นคัมภีร์ที่ได้รับการศึกษานำธรรมะมาใช้ในสังคมไทยมากที่สุด
๖. เป็นคัมภีร์ที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมประเพณีของไทยมากที่สุด
๗. เป็นคัมภีร์ที่เป็นมูลเค้าแห่งอุปนิสัยและพฤติกรรมของสังคมไทยมากที่สุด
๘. เป็นคัมภีร์ที่สอดแทรกเข้าไปในสรรพวิชาทางการศึกษาของไทยมากที่สุด

ฯลฯ

๒. คุณค่าของการศึกษาพระสูตร

ในฐานะที่เป็นชาวพุทธควรอย่างยิ่งที่จะต้องสนใจใคร่ต่อการศึกษาคัมภีร์หลักทางพระพุทธศาสนา เพราะ คัมภีร์ใหญ่ก็คือพระไตรปิฎกที่แบ่งส่วนสำคัญออกไปเป็นสามส่วนหรือสามปิฎกเป็นคัมภีร์หลักที่บรรจุก่อประกอบ ในความเป็นพระพุทธศาสนาเอาไว้เกือบทั้งหมด จึงสมควรอย่างยิ่งที่ชาวพุทธทั้งหมดต้องคิดว่า การศึกษา พระไตรปิฎกนี้เป็นเพียงภาระของพระภิกษุหรือเป็นความจำเป็นต้องศึกษาของนิสิตนักศึกษาที่ต้องศึกษาเล่าเรียนใน หลักสูตรการบังคับเรียนเท่านั้น ถ้าทราบใดที่ชาวพุทธไทยเรายังไม่มีความรู้สึกสำนึกว่าตนเองจะต้องเรียนรู้อะไร เกี่ยวกับศาสนาของตน ตนต้องรู้คำสอนของพระพุทธศาสนาให้มากที่สุดเท่าที่ตนจะมีโอกาสอำนวยจะให้ต้องศึกษาหา ความรู้ แน่แน่นอนเหลือเกินว่า การศึกษานั้น ไม่จำเป็นต้องเล่าเรียนจากห้องสี่เหลี่ยมหรือจากสถาบันทางการศึกษา เราสามารถศึกษาเรียนรู้ได้จากการอ่านเอง ค้นคว้าเอง สงสัยไม่เข้าใจติดขัดในข้อธรรมใดปัญหาใดค่อยเข้าหาผู้รู้ ให้ ท่านช่วยคลี่คลายปัญหาให้ ซึ่งการศึกษาด้วยตนเองอย่างนี้ต้องถูกผลักดันกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติจริงด้วยความรัก ความชอบทางการศึกษาเป็นอุปนิสัย ธรรมชาตินี้ก็หาได้ยากหน่อยในความเป็นคนไทย บางครั้งเมื่อได้ฟังการ เปรียบเทียบเรื่องการศึกษาใคร่เรียนรู้อย่างคนไทยกับชาวต่างประเทศอื่น ๆ เช่นกับชาวตะวันตก ชาวยุโรป ชาวญี่ปุ่น หรือแม้แต่ชาวลาว ชาวเวียดนาม ชาวอินเดีย ได้แต่ปลงใจ ก็เชื่อว่าจะไม่มีความ มีบางคนก็ใคร่ต่อการศึกษา เรียนรู้ ได้ด้วยตนเองก็มีอยู่บ้าง นี่เป็นความพิเศษเฉพาะตัว ฉะนั้นจึงไม่แปลกที่เมื่อมีปัญหาทางความคิดเห็นทางศาสนาเป็น

กรณีพิพาททางสังคม จึงไม่ค่อยมีใครที่จะแสดงให้สังคมยอมรับ ข้ำร้ายที่สุดที่แสดงออกก็มักจะมองในแง่อัตตทัตนะ
เต็มใส่อดีตเอาไว้ส่วนตัวเสียจนลืมหลักการความรู้จากหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ปัจจุบันการศึกษาทางศาสนาของเรา มีการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งแบ่งไปศึกษาในหลายเรื่องมี

๑. นักธรรม ชั้นตรี โท เอก สำหรับพระภิกษุสามเณร
๒. ธรรมศึกษา ชั้นตรี โท เอก สำหรับฆราวาส โดยมากจะอยู่ในกลุ่มนักเรียนประถม และมัธยม
๓. ศึกษาภาษาบาลี มี ประโยค ๑-๒ ถึง เปรียญธรรม (ป.ธ.) ๙
๔. ศึกษาภาษาบาลีเหมือนกันสำหรับฆราวาส รวมทั้งแม่ชี มีชั้นบาลีศึกษา (บศ.) ๑-๒ ถึง บศ. ๙
๕. ศึกษาสายอภิธรรม ๗ คัมภีร์ แต่ส่วนใหญ่เนื้อหามาจาก คัมภีร์ อภิธรรมมัตถสังคหะ มีชั้น
จุฬตรี ถึง มหาเอก ใช้เวลา ๗ ปีครึ่ง (นี่ที่จัดการศึกษาที่วัดมหาธาตุ ฯ กทม.)

ผู้เขียนอยากให้มีการจัดการศึกษาสุดต้นตปิฎก เป็นหลักสูตรเฉพาะที่ได้รับการรับรองจากสถาบันหลัก
อย่างน้อยก็จากคณะสงฆ์ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ ส่วนจะใช้เวลาศึกษากี่ปี เราก็ตั้งคณะกรรมการพิจารณาเนื้อหาทำ
หลักสูตรที่เหมาะสมระหว่างเนื้อหาและช่วงเวลา อยากจะให้มีการเรียนอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยก็ไม่น้อยกว่า ๗
ปีเหมือนกับหลักสูตรพระอภิธรรม

การเรียนวิชาอภิธรรมเป็นการศึกษาลักษณะจิตวิทยา ส่วนการศึกษาพระสูตรเป็นการศึกษาที่จะประยุกต์
กับวิชาการต่าง ๆ ในโลกได้กว้างกว่า จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะสร้างคนให้มีคุณภาพทั้งสองด้าน คือความรู้คู่
คุณธรรม เราจะได้ความรู้ที่สามารถประยุกต์วิชาความรู้ใหม่ ๆ ของโลกได้ ขณะเดียวกันเราควรนำคนผู้พอใจในการ
เป็นผู้นำผู้รู้แนวทางในการนำคนให้ถึงความเป็นผู้มีคุณสมบัติที่มีความสมบูรณ์แบบ คือตนเองบริหารตนเองอย่างมี
ความสุขได้ ขณะเดียวกันก็มีใจเอื้อเฟื้อยินดีช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุขด้วย คิดว่าคุณสมบัติเช่นนี้สามารถเพาะบ่มได้
เพราะการได้ศึกษาจรियाอันทรงคุณธรรมพระมหาเมตตากรุณาของพระพุทธเจ้าและอุตมการณ์ของเหล่าพระสาวกที่
บรรจพพร้อมพร้อมอยู่ในสุดต้นตปิฎกนั้นจะช่วยหล่อหลอมผู้ศึกษาเล่าเรียนให้ไปถึงจุดนั้นได้